

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. An & quid sit lex humana, quibusve conditionibus & qualitatibus
gaudeat?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

stat in legibus usucapionis, & præscriptionis, quæ auferunt à vero domino quod suum est, illudque transferunt in dominium usucipientis; cum tamen sit juris naturalis, ut nullus propriis bonis ab altero spoliatur: Ergo juri naturali per positivum derogari potest.

68 Respondeo, negando Antecedens, nam per leges usucapionis & præscriptionis, non derogatur propriè legi naturali præcipienti quod nullus propriis bonis ab altero spoliatur, sed solum fit mutatio materiæ legi in ea subjectæ. Lex enim naturalis prohibet tantum ne retinetur alienum, domino rationabiliter invito: cum vero per leges usucapionis & præscriptionis transfertur dominium bonorum præscriptorum, dominus non est rationabiliter invitus; quia nimirum leges illæ institutæ sunt ad bonum commune tuendum & conservandum, ne scilicet rerum dominia diu incerta maneat, & ne lites interminabiles fiant, & supra numerum multiplicentur.

69 Objicies quintò contra secundam partem quartæ conclusionis: Præceptum negativum furri pertinet ad legem naturalem, cum ad eam omnia præcepta decalogi (excepto præcepto de sanctificatione sabbati) pertineant, ut articulo præcedenti ostensum est: Sed tale præceptum pati potest interpretationem per epikiam, & dici non obligare in eo casu in quo aliquis à domino invito aliquid accipit in extrema necessitate: Ergo interpretatio per epikiam locum habere potest in lege naturali.

70 Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, cum enim quis declarat per legem illam non suraberis, non esse prohibitum accipere aliquid ab alio, ad vitam in extrema necessitate sustentandam, hæc declaratio non pertinet ad epikiam, sed est simplex legis interpretatio; quia cum sit aliqua mutatio in objecto vel circumstantiis intrinsecis, propter quam actus desinit esse malus, tunc propriè loquendo non est epikia, cum non verteretur circa materiam à lege comprehensam, sed est declaratio materiæ legis.

§. III.

Corollarium præcedentis doctrinæ.]

71 **E**n nullo ex præceptis Decalogi dispensare posse, tum quia talia præcepta (ut supra ostendimus) ipsam intentionem legislatoris, scilicet Dei, continent; tum etiam quia id quod eis præcipitur est intrinsecè bonum, quale est dilectio Dei, & quod per ipsa prohibetur est intrinsecè malum, ut perjurium. Si tamen sit sermo de dispensatione improprie & late, ut se extendit ad immutationem quæ cessat legis materia, aut lex ipsa, variatione circumstantiarum, & subtractione conditionis requisitæ, Deum dispensare posse in præceptis secundæ tabulæ, non tamen primæ, quia quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ, cum sint contra Deum, ita habent conjunctam malitiam, ut nec variatione alicujus circumstantiæ mutari possit materia sufficiens peccati; fieri enim nequit, ut quod est contra Deum, non sit inordinatum, illicitum, & malum, unde odium Dei, aut cultus idoli, nullâ circumstantiâ, potest fieri bene aut non malè; quæ verò fiunt contra præcepta secundæ tabulæ, cum sint immediate contra proximum, contra quem aliquid potest fieri licitè auctoritate divinâ, non ita habent

conjunctam malitiam, ut variatione alicujus circumstantiæ mutari non possit materia sufficiens peccati; si enim Deus facilitatem alicui faciat occidendi hominem, illum absque peccato potest occidere.

Nec obstat adimpletionem voti pertinere ad præcepta primæ tabulæ, & in voto posse dispensari. Respondetur enim cum D. Thoma 2. 2. qu. 88. art. 10. ad 2. quod adimpletio voti, durante voti obligatione, est de lege naturali, & pertinet ad præcepta primæ tabulæ; per dispensationem autem voti, cessat ejus obligatio; sicque non relaxatur præceptum juris naturæ, nec in eo aliquo modo dispensatur; sicut nec quando dispensatur in lege humana, aliquo modo dispensatur in lege naturæ, & mandato divino, præcipiente ut legi humanæ obediatur; quia per dispensationem fit, ut lex humana, ejusque obligatio cesset in hoc casu. Verba S. Doctoris sunt: Sicut ex jure naturali, & præcepto divino, tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi vel mandato. Et tamen cum dispensatur in aliqua lege, non fit ut legi humanæ non obediatur, quod est contra legem naturæ, & mandatum divinum, sed fit, ut hoc quod erat lex non sit in hoc casu: ita etiam auctoritate superioris dispensantis fit, ut hoc quod continebatur sub voto, non contineatur, in quantum determinatur in hoc casu, hoc non esse congruam materiam voti. Et ideo cum Prelatus Ecclesiæ dispensat in voto, non dispensat in præcepto juris naturalis vel divini, sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circumspicere.

DISPUTATIO IV.

De lege humana.

Ad quæstionem 95. D. Thoma.

Cum leges humanæ à naturali ut rivuli à fonte deriventur, merito S. Doctor, postquam egit de lege naturali, statim discessit de lege humana, circa quam plures ac celebres occurrunt difficultates & controversiæ, sequentibus articulis discutiendæ, & resolvendæ.

ARTICULUS I.

An & quid sit lex humana, quibusve conditionibus & qualitatibus gaudeat?

Dico primò, præter legem naturalem & divinam, adhuc necessarias esse leges humanas. Ita D. Thomas hic art. 1. ubi legum humanarum necessitatem probat hoc discursu: Protervis & ad vitia pronis, qui verbis facile moveri non possunt, necessarium fuit, quod per vim & metum ab alio cohiberentur à malo, ut saltem sic male facere desisterent, & aliis quietam vitam redderent, & ipsi tandem per hujusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur, quod voluntarie facerent quod prius metu implebant, & sic fierent virtuosissimi. Sed hæc cohibitio cogens metu peccat, fit per disciplinam legum humanarum, juxta illud Isidori lib. 5. Etymolog. cap. 20. quod

affert

affert S. Doctor in argumento sed contra: *Facta sunt leges, ut humano metu humana coereretur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refranetur nocendi facultas*: Ergo necessarium fuit, ad pacem hominum, & virtutem, aliquas leges poni ab hominibus. Id autem multo magis necessarium esse ex eo colligitur, quod in lege naturali nulla poena decernitur, in divina vero, poena in altero saeculo duntaxat subeunda praescribitur: haec autem propter sui dilationem & indivisibilitatem, non ita homines deterret, ac poena, quae per legem humanam statuitur, cum ipsa praesens sit & visibilis.

Præterea lex humana multum conducit ad hoc ut lex divina à rudioribus intelligatur, quippe cum humana lege interdum illa proponantur quae sunt legis divinae, & quae eam explicant & elucidant. Multa etiam sunt ad humanam vitam conducentia, quae tantum ex lege divina & naturali probabiliter colliguntur (ut futurus esse morte plectendos, illegitimos ad hereditatem non esse admittendos) quae per legem humanam praescribuntur: opus ergo est dari leges aliquas humanas tam civiles quam Ecclesiasticas. Item necesse erat ut lex divina & naturalis, ad certum tempus & modum per legem humanam determinarentur, ut constat in praecipis Ecclesiasticis de jejuniis quadragesimali, de confessione annua, & communionis Paschali, quae tempus & modum divinatorum praecipiorum determinant. Demum si nullae essent leges humanae, adulteria, furta, homicidia, & quaelibet alia scelera, quae statim Rempublicam funditus everterent, impune grassarentur, juxta illud vulgatum Augustini: *Remota justitia, quae per leges humanas potissimum statuitur, quid sunt regna, nisi magna latrocinia*: Unde merito dixit Aristoteles, Rhetoric. Reipublicae salutem in legibus constitutam esse.

Dico secundò: Lex humana est ordinatio rationis humanae ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet sufficienter promulgata. Vel dictamen rationis practice in Principe communitatem aliquam perfectam gubernante.

Patet bonitas hujus definitionis: nam per illam exactè explicantur genus & differentia legis humanae; per ordinationem enim seu dictamen rationis ordinantis, explicatur ratio generica, in qua lex convenit cum consilio & simplici mandato. Dum autem subditur, *ad bonum commune*, excluditur privilegium, quod in bonum privatum alicujus particularis duntaxat conceditur, & dum subjungitur, *à superiore perfectam communitatem gubernante*, explicatur vis & efficacia coactiva legis, à superiore habente supremam potestatem jurisdictionis emanans, excluditurque per hanc particulam consilium; Tum quia non est à superiori, ut tali, cum possit esse ab aequali vel inferiori: Tum etiam, quia non habet efficaciam & vim cogentem. Similiter defectu hujus secundae conditionis excluditur à ratione legis per eandem particulam simplex ordinatio vel mandatum praelati, aut alterius superioris, sine praecipio. Demum per haec verba, *sufficienter promulgata*, explicatur conditio quaedam inirritae & per se requisita ad completam virtutem legis, ut disp. 1. art. 4. fuse declaravimus.

Alia à Jurisperitis traduntur legis humanae definitiones: Gratianus enim cap. *Lex distinct. 2.* ait quod *lex est constitutio populi, quae majores natu*

simul cum plebibus aliquid sanxerunt. Papinianus vero de lege 1. ff. de legibus, sic eam describit: *Lex est commune praecipium, virorumque prudentum consultum, delictorum cohibitio, & communis Reipublicae sponso.* Demum Rebuffus in proemio constitutionum regalium Glossa 1. num. 1. hanc tradit legis humanae distinctionem: *Lex est commune bonum, sine quo nihil unquam boni fieri possit.* Verum ea quam assignavimus, exactior est, meliusque genus, & differentiam legis humanae declarat.

Dico tertio conditiones & qualitates legis humanae, rectè describuntur ab Isidoro lib. 5. Etymol. cap. 21. & à Gratiano cap. *Erit autem lex*, dist. 4. his verbis: *Erit autem lex honesta, justa, possibilis secundum naturam, secundum consuetudinem patriae, loco & tempori conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.*

Probatum conclusio singulas legis humanae conditiones seu qualitates explicando. In primis ergo lex debet esse honesta & justa, cum ordinetur ad componendos hominum mores, qui & honestate virtutis & justitiâ potissimum componuntur. Unde Cicero 1. de legibus, legem definit *virtutum emendatricem, commendatricemque virtutum.* Id etiam constat ex potestate ferendi leges, quae vel divina est, vel à Deo manat aliquo modo, juxta illud Prov. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt*: Atqui Deus, qui summè bonus est & rectus per essentiam, non potest suis legibus nisi justa & honesta statueret: Ergo nec alii, qui potestatem minorem & ab illo derivatam habent, datamque non in destructionem, sed in aedificationem, ut ait Apostolus 2. ad Corinth. 13. Unde Augustinus lib. 1. de libero arbit. cap. 5. *Mihi lex esse non videtur, quae justa non fuerit.*

Ad majorem hujus conditionis intelligentiam, observandum est, dupliciter intelligi posse, legem aliquam esse justam & honestam; nimirum vel quia id quod praecipit aut statuit est honestum antecederet ad legem, vel saltem consequenter; quia licet sit de se indifferens, per legem refertur ad bonum finem, & in aliqua materia virtutis constituitur. Hoc secundum ad legem sufficit, possunt enim per leges aliqua statui, quae erant antecederet indifferencia, ut ferre certum genus armorum, aut vestium, abstinere à certo genere ciborum, & similia. Illudque est discrimen inter legem naturalem & positivam, sive humanam, quod lex naturalis nihil praecipit aut prohibet, nisi antecederet honestum, aut turpe; leges vero positivae multa praecipunt aut prohibent antecederet indifferencia, & non bona, nisi quia praecipia in ordine ad bonum finem, aut non mala, nisi quia prohibita.

Advertendum est etiam, aliquod reperiri discrimen inter has duas legis humanae qualitates, seu inter has duas particulas *honestae, & justae*; lex enim eatenus honesta dicitur quatenus praecipit quod honestum est, & non malum; justa vero, quia debet aequaliter & sine exceptione omnes subditos comprehendere. Vel ut ait D. Thomas hic art. 3. ly *honestae* refertur ad hoc quod religioni congruat; ly vero *justae*, ad hoc quod sit rationi conformis. Unde primam qualitatem carebat quâ 2. Machab. 6. Eleazarum, & cap. 7. septem fratres, unâ cum matre apprehensi, compelleban-

pellabantur carnes porcinas manducare contra
fas & religionem Judaeorum. Altera vero care-
bant leges eorum, de quibus dicitur Isaia 10. *Va-
qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scri-
pserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes*

9 Secundo dicitur quod lex debet esse possibi-
lis, quod non solum intelligitur de possibilitate
phyfica, sed etiam de morali, nempe ut sit subdi-
torum viribus temperata, quas non destrue-
re sed juvare debet; unde regulariter loquen-
do non debet precipere res multum arduas &
difficiles, ac valde duras secundum hominis in-
clinationem & alias circumstantias. Lex enim
humana talis debet esse quod dirigat multi-
tudinem cui imponitur ad bonum commune: Sed
lex humana quae preciperet aliquid valde du-
rum & difficile, non dirigeret hoc modo, quia
potius tali lege multitudo perturbaretur; nec
deserviret directioni & compositioni morum
illius, sed potius esset illi laqueus, cum vix a pau-
cissimis observaretur, ob difficultatem rei praeci-
ptae, & humanam fragilitatem: Ergo non es-
set vera lex. Adde quod potestas humana fe-
rendi leges, non est suprema, sed fragilitati hu-
manae accommodata, & ad regendum politicè
subditos ut cives, non ut mancipia.

Dixi regulariter loquendo, quia scilicet quando
urget necessitas boni communis, pro ejus con-
servatione tenemur difficillimas leges servare,
cujusmodi est lex de exponenda propria vita pro
pace & concordia totius regni; nam sicut lex
naturalis dicitur, exponendum esse membrum
pro conservatione totius suppositi, ita lex hu-
mana à naturali derivata, justè precipere po-
test, pro conservatione totius corporis Repu-
blicae, exponere membra civium. Verum etiam
talis lex non debet censei valde difficilis, quia
licet absolute loquendo difficilis sit, attenda in-
clinatione hominis secundum se considerata,
nihilominus hinc & nunc cum istis circumstantiis
difficilis censei non debet, cum sit conforme
inclinationi naturali, bonum commune maxi-
mum, proprio antepone, etiam maximo, quia
sine conservatione boni communis proprium
conservari nequit; unde semper fiat, quod
lex humana debet esse de possibili morali-
ter.

Ex his colligitur, quod si Praelatus tot leges
aut praeccepta imponat subditis, ut sit valde du-
rum ea implere, subditos ab illorum observa-
tione excusari. Quare Praelati à multitudine
praecceptorum cavere debent, ut docet D. Tho-
mas 2. 2. quaest. 105. art. 1. ad 3. *Unde in pro-
logo constitutionum Ordinis nostri sic dicitur:
Porro Praelati omnes à multitudine praecceptorum, &
ordinationum abstineant, ne laqueum animabus sub-
ditorum injiciant.* Et Soto lib. 1. de Justitia
quaest. 5. art. 3. haec scribit: *Id maxime legiseri de-
bent considerare, ne multitudine subditos obruerent,
sed illis tantum essent contenti, quo sunt penitus neces-
saria, nam ipsa multitudo fit statim impossibilis. Unde
illico efficiuntur veluti araneorum tela, quibus musca
arcentur, non leones. Legum, inquam, immodica
turba hoc solum praestat, ut boni & mites, qui legibus
non indigent, circumsepti vivant: pernicaces autem
& indomiti leges plures habeant quas pessudent ad
suas explendas libidines. Hanc legum multitudi-
nem reprehendunt etiam Seneca Epist. 94. In-
nocentius III. cap. ubi periculum in texto, & D.
Augustinus Epist. 119. cap. 19. circa finem, ma-
ximè in regimine Ecclesiastico.*

A Tertiò additur, secundum consuetudinem pa-
tria: Non enim (inquit S. Thomas) potest homo so-
lus in societate vivere, aliorum morem non gerens.
Propter quod ubi est mos ne virgines è domo
exeant, quo usque marito copulentur, aut viduae
toto mense vel anno luctus, aut puerperae diebus
purificationis, à praeccepto audiendi sacrum ex-
citantur.

Quartò subditur, loco & tempori conveniens, 11
quia debitas circumstantias habere debet. Unde
videmus (inquit Augustinus) aliud jam dudum
licuisse, & post horam non licere; quiddam in illo an-
gulo permitti, aut juberi, quod in isto jure veteretur &
vindictetur. Conf. 7 cap. 7

B Quintò lex debet esse necessaria, ad remotio- 12
nem scilicet malorum; si enim in Republica re-
ctè omnia consent, supervacanea videtur lex.

Sextò debet esse utilis, nam si nullam afferat 13
communi bono utilitatem, erit frustranea & in-
anis, subindeque inefficax ad obligandum, cum
omnis lex essentialiter ordinetur ad bonum
commune conservandum & promovendum.
Verum judicium hoc de utilitate legis non est
penes subditos, sed penes superiorem; unde
semper lex est servanda, quando evidenter non
constat de ipsius inutilitate.

Septimò debet esse manifesta, id est claris per- 14
spicuisque concepta verbis, ut ab omnibus in-
telligi possit; nisi enim talis sit, nihil aliud quam
captionem & laqueum continebit. Unde Justi-
nianus C. de legibus: *Leges (inquit) sacratissima
ab omnibus intelligi debent, ut universi praescripto ca-
rum manifestius intellecto, prohibita declinent, & fa-
ciant praescripta.*

Demum dicitur, legem nulli privato commo-
do, sed pro communi utilitate civium esse con-
scriptam, quia ad bonum commune lex ordina-
ri debet, ut disp. 1. art. 3. ostensum est; soletque
ut tenacius & firmitus memoriae subditorum in-
figatur, scriptis mandari, licet hoc non sit de es-
sentialia legis, sed aliquid ipsi merè accidentale, ut
docet Aristoteles 10. Ethic. cap. ultimo dicens:
D *Scripta ne sint, an non scripta leges, inter esse nihil vi-
detur.* De quo fusius disp. 1. art. 4. §. 3.

ARTICULUS II.

*Qualem promulgationem requirat lex humana,
ut obliget?*

V Azquez hinc disp. 156. cap. 2. & Lorca disp. 15
18. existimant, omnes leges tam Pontificias
quam civiles esse sufficienter promulgatas, si in
sola curia Regis aut Pontificis publicentur. Me-
dina verò supra quaest. 90. art. 4. & Molina Tract.
2. de justitia & jure disp. 295. censent non sufficere
promulgationem in curia Regis aut Pontificis,
sed esse necessariam aliam magis specialem, in
inferioribus locis regni, si lex civilis, & in sin-
gulis diocesisibus, si leges fuerint Pontificis. Al-
ii verò asserunt, leges Pontificias sufficienter
promulgari in sola curia Romana, civiles verò
non esse sufficienter promulgatas, nisi in singu-
lis provinciis, & praecipue regni civitatibus pu-
blicantur. Ita Sylvester verbo *Lex* quaest. 6. Joannes
Andreas & Panormitanus, in cap. 2. *Noverrint*
de sent. excomm. Quos sequuntur Valentia
Suarez, Azorius, & alii. Pro resolutione.
Notandum est, diversum judicium ferendum 16
esse de promulgatione requisita & sufficienter ex
natura